

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2023]

İhsan ŞEHİTOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan
Üniversitesi
ihsansehitoglu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0748-3052>

Abbas Ağa Gâibzâde'nin Bir Eseri: İki Kardeş

A Work Of Abbas Ağa Gaibzade: İki Kardeş

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 10.07.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 11.08.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2023

Atıf/Citation

ŞEHİTOĞLU, İ. (2023). Abbas Ağa Gâibzâde'nin Bir Eseri: İki Kardeş. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 1242-1274. <https://doi.org/10.34083/akaded.1325225>

ŞEHİTOĞLU, İ. (2023). A Work of Abbas Ağa Gaibzade: İki Kardeş. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(2), 1242-1274. <https://doi.org/10.34083/akaded.1325225>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

Bu çalışma [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) açık erişim lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Öz

Divan edebiyatı Azerbaycan sahası şairlerin yetişmesi açısından oldukça verimli bir alandır. Bu sahada yetişen ve çeşitli eserler veren şairlerden biri de 19. asırda yaşayan Azerbaycan edebiyatının son dönem tanınan şairlerinden Abbas Ağa Gâibzâde'dir. Azerbaycan'da kısa bir dönem öğretmenlik deneyimi de bulunan şair Tiflis'te Zakafkaziya Ruhani İdaresi'nde başkâtip yardımcılığı ve başkâtiplik görevlerinde otuz beş yıl boyunca çalışmıştır. Tercüme ve telif eserleri bulunan şairin ileri yaş döneminde tertip ettiği bu eserin baskısı Tiflis'te 1330/1912 yılında on sekiz sayfa hâlinde yapılmıştır. Olay kahramanları ismi belirtilmeyen bir ülkenin şehzadeleri olan Edhem ve Ekrem adlı iki kardeştir. Edhem padişahın büyük oğlu Ekrem ise küçük oğludur. Mesnevide iki kardeş arasındaki kardeşlik ilişkisi üzerinden ilim ve cahilliğin mukayesesi yapılarak ders verme amaçlanmaktadır. Edhem cahilliği Ekrem ise ilmi temsil etmektedir. *İki Kardeş* adlı eser mesnevi nazım biçimiyle yazılmış ahlaki kısa mesneviler arasında yer alır. Bu çalışmada Abbas Ağa Gâibzâde'nin *İki Kardeş* adlı eseri ele alınmıştır. Eser önce şekil yönünden incelemiş, ardından eserin muhteva yönüyle değerlendirmesi yapılmıştır. Böylece şairin edebî şahsiyetine dair bilinenlere katkılar sunmak ve bir eserin daha literatüre kazandırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın sonunda ise eserin çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, mesnevi, Abbas Ağa Gâibzâde, İki Kardeş.

Abstract

Divan literature Azerbaijan field is a very productive field in terms of educating poets. One of the poets who grew up in this field and produced various works is Abbas Ağa Gâibzâde, one of the last known poets of Azerbaijani literature, who lived in the 19th century. The poet, who also had a short-term teaching experience in Azerbaijan, worked for thirty-five years in the Zakafkaziya Spiritual Administration in Tbilisi as assistant chief clerk and chief clerk. This work, which the poet, who has translated and copyrighted works, edited in his advanced age, was printed in Tbilisi in 1330/1912 in eighteen pages. The heroes of the event are two brothers, Edhem and Ekrem, who are the princes of an unnamed country. Edhem is the eldest son of the sultan and Ekrem is his younger son. In mathnawi, it is aimed to teach by comparing science and ignorance over the brotherly relationship between two brothers. Edhem represents ignorance and Ekrem represents knowledge. The work named İki Kardeş is among the short moral masnavis written in masnavi verse. In this study, Abbas Ağa Gâibzâde's work named İki Kardeş is discussed. The work was first examined in terms of form, and then the work was evaluated in terms of content. Thus, it is aimed to contribute to what is known about the literary personality of the poet and to bring another work to the literature. At the end of the study, the translated text of the work is included.

Keywords: Divan poetry, mathnawi, Abbas Ağa Gâibzâde, İki Kardeş.

Giriş

Abbas Ağa Gâibzâde, 9 Ekim 1849'da Kazak şehrinin Salahlı köyünde tanınmış bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası Mirze Nebi Efendi Kayıbov (1810-1869) kendi döneminin tanınmış şairlerindedir. İlk tahsilini dönemin meşhur din âlimi amcası Mirze Hüseyin Efendi Gâibzâde'den almıştır. On dört yaşına kadar köy mektebinde okumuş sonrasında Zakafkaziya müftüsü Osman Efendi'nin yardımıyla Tiflis'teki Mevariyi Kafkas Ruhani İdaresi'nin bünyesinde açılan okulda üç yıl öğrenim görmüştür. Üç yıllık öğrenimini bitirdikten sonra memleketine dönerek 1873 yılına kadar öğretmenlik yapmıştır. Sonrasında Tiflis'e davet edilmiş Zakafkaziya Ruhani İdaresi'nde başkâtip yardımcılığı ve başkâtiplik görevlerinde otuz beş yıl boyunca çalışmıştır. Şair Abbas Ağa Gâibzâde, 30 Aralık 1919'da Kazak şehrinde vefat etmiştir. Salahlı'daki Sudağılan kabristanına defnedilmiştir.

Güzel mizaçlı ve hayal gücü yüksek bir şair olarak bilinen Abbas Ağa Gâibzâde, şiirlerinde çoğunlukla vatan sevgisi temasını işlemiştir. Çeşitli manzume, gazel ve rubailer de yazan şair "Nâzır" mahlasını seçmiştir. Hiç çocuk sahibi olamayan şair "*Bah*" adlı gazelinde evlat kısmetinden mahrum olsam da ne gam diyerek eserlerinden *Rüstem ve Sührab*'a bakılmasını ister. Nitekim bu eseri şair âdeta evladı gibi görür. "*Olmadımsa ger ata, yoh ise oğlum, ne gamım / Zâde-yi tab'im olan "Rüstem ü Sührabıma bah*" Bu durum şairin eserleri ile arasındaki güçlü bağı göstermesi açısından önemlidir.

Tercüme ve telif eserleri bulunan şairin ilk tercüme eseri Firdevsi'nin *Şehname*'sindeki *Rüstem ve Sührab* bölümüdür. Bu eserin ilk baskısı 1908'de, ikinci baskısı ise 1959 yılında yapılmıştır. İkinci tercüme eser ise Tolstoy'un *İnsana Çok mu Toprak Lazımdır* adlı eseridir. Şair bu tercüme için Tolstoy'a mektup yazarak izin istemiştir. Şairin izin istekli mektubuna Tolstoy, şu cevabı yazmıştır: "*Ben artık yirmi yıla yakındır ki arzu edenlerin hepsine benim 1881'den sonra yazdığım bütün yazıları istenilen dile tercüme ve yeniden neşretme izni verdim. Üzerinize aldığımız zahmet için size yalnız teşekkür edebilirim Lev Tolstoy.*" Tolstoy'dan alınan bu cevaptan sonra şair eseri nazmen tercüme etmiştir. Bu ikinci tercüme eserin de 1909 yılında Tiflis'te baskısı yapılmıştır. Şairin özgün eserlerinin ilki bütün şiirlerinin toplandığı *Eserleri* başlığını taşıyan eseridir. Bu eserin 2004'de Bakü'de baskısı yapılmıştır. Şairin ikinci özgün eseri *Molla ve Seytan* adında manzum bir hikâyedir. Bu eserin 1911'de Tiflis'te baskısı yapılmıştır. Şairin son özgün eseri ise *İki Kardeş* adlı manzum hikâyedir. Bu eserin de 1912 yılında Tiflis'te baskısı yapılmıştır (Komisyon, 2002, s. 547-588).

Bu çalışma Abbas Ağa Gâibzâde'nin *İki Kardeş* adlı eserini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmaya konu olan eser önce, şekil ve muhteva yönüyle incelenecek, daha sonra eserin çeviri yazılı metnine yer verilecektir.

1. Abbas Ağa Gâibzâde'nin İki Kardeş Adlı Eseri

Abbas Ağa Gâibzâde'nin mesnevi tarzında manzum hikâye eseridir. Eser Tiflis'te Gürce Neşriyatın Şirket Matbaasında 1330/1912 yılında 18 sayfa hâlinde Arap harfleriyle basılmıştır. Eser İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda Bel_Osm_0.00911 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Eserin bir baskısı da 2020 yılında Azerbaycan'da yapılmıştır (Qayıbov, 2020). Ancak bu baskı vezne uygun okunmadığından eserde mazur görülemeyecek kadar okuma hataları mevcuttur.

1.1. Eserin Şekil Yönünden İncelenmesi

1.1.1 Nazım Şekli ve Vezin

Mesnevi nazım biçiminde aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılan *İki Kardeş* adlı eser dört yüz beş beyitten oluşmaktadır. Eserde Farsçadan üç tane beyit iktibas edilmiştir. İlk iktibas edilen beyit Hâfız Şirazi'ye aittir. Bu beyit eserin başında orijinal hâliyle serlevha olarak yer almıştır. Bu beytin Türkçe tercümesi şair tarafından yapılmamıştır. Eserde iktibas edilen diğer iki beyit Sâdi Şirazi'ye aittir. Bu beyitlerin Türkçe tercümeleri eser içerisinde vezne uygun olarak yapılmıştır. Metin içerisinde saire ait beyit sayısı dört yüz üçtür.

Eserin adının dışında eserde bölüm başlığı olarak herhangi bir başlık kullanılmamıştır. Sadece eser içerisinde sayılarla belirtilen sekiz bölüm oluşturulmuştur. Müstakil kitap olarak basılan mesneviler genelde giriş bölümü, konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümü olmak üzere üç bölümden oluşur (Ünver, 1986, s. 432). Çalışmaya esas alınan mesnevide bu tür bölümler ve bölümlerin alt bölümleri de bulunmamaktadır. Eserin matbu nüshasında noktalama işaretleri kullanılmıştır. Eser içerisinde şairin mahlası ise geçmemektedir.

1.1.2 Kafiye ve Redif

1.1.2.1 Kafiye

Şiirde önemli bir ahenk unsuru olan kafiyeler aynı zamanda şairlerin şiirsel kabiliyetlerini gösteren önemli bir ölçüttür. Divan şiirinde kafiye revinin kullanımına göre belirlenir. Revi, dize sonlarında redif çıkarıldıktan sonra benzeyen ilk harftir. Eserde kafiye'nin bilinen çeşitleri mevcuttur:

1.1.2.1.1 Kafiye-i Mücerrede

Yalnızca revî kullanılarak yapılan kafiye'dir.

Éyledi çoğ mescid ü mekteb binâ
Oldı s.evâb işlere himmet-nümâ (132. beyit)

Zerrece dutmazdı haber 'ilmden
Onda bulunmazdı es_er 'ilmden (8. beyit)

1.1.2.1.2 Kafiye-i Mürekkebe

Reviden önce kullanılan harflerin tekrarlandığı kafiyedir. Üçe ayrılır:

1.1.2.1.2.1 Kafiye-i Mürdefe

Reviden önceki sâkin elif (ل), vav (و), ye (ي) harfine ridf denir. Buna göre revî harfinden önce â, î ve û sesleri varsa bu kafiye-i mürdefe olur (Yılmaz, 2020, s. 82).

Âteş ile âb olamaz hıç sâz
Kebk ile yoldaş dağı cürre-bâz (23. beyit)

Çoy oğusun 'ilmi vekîl ü vezîr
'ilmi ne hâcet oğuya şâh, emîr (34. beyit)

'Adl ile ma'mûr éyledi ülkeni
Muşlımeden dūr éyledi ülkeni (131. beyit)

1.1.2.1.2.2 Kafiye-i Müessese

Revi ile arasında harekeli bir harf bulunan elif harfine tesîs denir. Bu tür kafiyelere kafiye-i müessese adı verilir (Yılmaz, 2020, s. 83).

Fîl-i bedim oldu çü zâhir benim
Çatdı işim bu yere âhîr benim (347. beyit)

Yukardaki örnekte “r” harfî revî, “â” harfî tesîs olduğu için kafiye-i müessese oluşmuştur.

1.1.2.1.2.3 Kafiye-i Mukayyede

Kayd harfinin kullanıldığı kafiyedir. Kayd, reviden önce gelen ridf dışında kullanılan sâkin harftir (Yılmaz, 2020, s. 83).

Gice vü gündüz éyledi sa'y ü cehd
Çün o cenâb étmiş idi béle 'ahd (313. beyit)

1.1.2.2 Redif

Redif şiirde kafiye ile birlikte önemli ahenk unsurlarındandır. Redifler ek, sözcük ve ek-sözcük biçiminde kullanılabilir. Eserde redif çeşitlerine örnekler bulunmaktadır:

1.1.2.2.1 Ek Biçiminde Redif

Gâhî dâdiler ki ziyâfet**dedür**
Gâhî nişân geh toy u sünnet**dedür** (331. beyit)

Aşıl mukaşşir burada cehldür
Bilmek onı şa'b degül sehdür (373. beyit)

1.1.2.2.2 Sözcük Biçiminde Redif

Lîk muña hamuda himmet **gerek**
Gayret u nâmûs u hamiyyet **gerek** (379. beyit)

Yeksere halk éylediler **ittifâk**
Dağ yıhılar olsa eger **ittifâk** (82. beyit)

1.1.2.2.3 Ek - Sözcük Biçiminde Redif

Kimseye olmazdı niyâzım **menim**
Kendire düşmezdi boğazım **menim** (350. beyit)

Dutdı bu sözler sümügim **lap benim**
Sanki yuñ[g]ullaşdı yükim **lap benim** (302. beyit)

1.2. Eserin Muhteva Yönünden İncelenmesi

1.2.1. Olay Örgüsü

Abbas Ağa Gâibzâde, manzumesini Edhem ve Ekrem başkarakterleri üzerine kurgulamıştır. Bu karakterlerin yanı sıra olay örgüsünde geçen yardımcı karakterler de vardır. Şairin eserinde yer alan şahıslar ve bunların temsil ettiği değerler bir tablo ile şu şekilde gösterilebilir:

Şahıslar	Eserdeki rolü	Temsil ettiği değer
Edhem	Padişahın büyük oğlu, Ekrem'in ağabeyi	Cehalet
Ekrem	Padişahın küçük oğlu, Edhem'in kardeşi	İlim
Padişah	Ülkenin padişahı ve Edhem ile Ekrem'inin babası	-
Şah	Ekrem'in sığındığı ülkenin şahı	Adalet
Çekmeçi	Ekrem'in birkaç yıl yanında çalıştığı kişi	-
Vezir	Ekrem'in sığındığı ülkenin veziri	-
Ağa	Edhem'in kaçtığı köyün ağası	Zulüm
Tacir	Edhem'in bir süre yanında çalıştığı tacir	Cimrilik
Bey	Edhem'in bir süre yanında çalıştığı bey	Cahillik

Molla	Edhem'in kendisinden dinî ilimler öğrenmek istediği din alimi	-
Muallim	Edhem'in kendisinden modern ilimler öğrenmek istediği öğretmen	-

Tablo 1: Eserin şahıs ve karakterleri

Tablodan hareketle, eserde yer alan şahıslar bağlamında olay örgüsü kısaca şöyle özetlenebilir:

“İsmi belirtilmeyen bir ülkede azametli ve şeref sahibi bir padişahın iki oğlu vardır. Büyük oğlunun adı Edhem küçük oğlunun adı ise Ekrem'dir. Padişahın oğullarından Edhem, gündüzleri ava çıkar geceleri şarap içip kumar oynarmış. Bu özelliklerinin yanı sıra Edhem, ilimle zerrece ilgilenmeyen, marifetin adını bilmediği gibi edepten de nasiplenmemiş biridir. Bu sebepten Edhem eline hiç kâğıt kalem almamış cahil gayretsiz, yalnız gezen ve tembel bir tiptir, ancak bu özellikleriyle büyük çocuk olduğu için padişahın veliahdıdır. Padişahın küçük oğlu Ekrem ise akıllı, ileri görüşlü, sanat ve fenne meraklı, ilim öğrenmeye gayret gösteren elinden bir an olsun kitap ve kalem düşürmeyen ve çalışmakla iftihar eden birisidir Ekrem'in bu özellikleri ağabeyi Edhem tarafından hoş karşılanmaz ve sürekli kardeşi Ekrem'e serzenişte bulunarak şöyle söyler: *'İlim şehzadeye lazım değil bırak ilmi vekiller ve vezirler öğrensin.'* Ağabeyinin ilmi küçümsemesi Ekrem'in kabulleneceği bir durum değildir. Ekrem, ilim öğrenmeye yönelik savunmasında ilmi ışık cehaleti ise karanlık olarak belirterek ilim öğrenmenin gerekli olduğunu söyler. Bir zaman sonra halk padişahı tahttan indirir ve kalede hapsederler. İki kardeşi de öldürüp padişahın soyunu bitirmek isterler. Ancak Edhem ve Ekrem ülkelerini terk ederek birbirlerinden habersiz olurlar. Ekrem ilim öğrenmeye düşkün ve becerikli bir kimse olduğu için kendi yeteneğiyle geçimini sağlamayı başarır. Bir süre sonra Ekrem sığındığı ülkenin ilk olarak veziriyle ardından şahıyla yakın arkadaş olur. Ekrem'in oldukça kabiliyetli, bilgili, merhametli ve adil bir insan olduğunu gören şah; Ekrem'i vezirlik makamına getirir. Bu görevde bir süre çalışan Ekrem ülkenin bayındır olmasında katkılar sunarken halk tarafından tanınıp çok sevilir. Şahın hiç çocuğu olmadığı için ve ölüm vakti de yaklaştığından veliaht olarak Ekrem'i tayin eder. Şahın ölümünden sonra ülkenin yeni şahı Ekrem olur. Edhem ise babası tahttan indirilince yabancı bir ülkeye kaçıp bir köye sığınır. El becerisi ve ilmi olmadığı için yanında çalıştığı ağa, tacir ve bey tarafında çok eziyetler görür. Bu duruma dayanamaz ve bir molladan dinî ilimler öğrenmek ister. Mollayla tanışır ancak molla'nın vefatı nedeniyle bu ilimleri öğrenemez. Bir muallimden modern dersler almak ister fakat yaşının geçmiş olduğu kendisine söylenerek bu ilimleri de öğrenemez. Bu hâl ile hiçbir yerde tutunamayan Edhem, başıboş dolaşmalarının sonunda farkında olmadan kardeşi Ekrem'in hükümdarlık yaptığı ülkeye gelir. Burada Edhem oldukça kötü bir duruma düşer. Başkalarının mallarına göz diken bir suçlu olarak görevlilerce elleri ayakları bağlı bir vaziyette idama götürülürken hükümdar

olan kardeşi Ekrem, olaya el koyarak suçluyu dinler. Ancak henüz birbirlerini tanımamışlardır. Edhem kim olduğunu ve başından geçenleri tek tek anlatınca Ekrem ağabeyini tanır. Ama kendisini tanıtmaz. Ekrem, Edhem'in temizlenmesini ve temiz elbiseler giyindirilmesini görevlilere talimat verir. Edhem temizlenmiş bir şekilde ve üzerinde temiz elbiselerle şahın huzuruna gelir. Ekrem kendisinin kim olduğunu ağabeyine söyler. Ağabeyi af diler. Ekrem de ağabeyini affederek halka asıl suçlunun cehalet olduğunu söyler. Bundan sonra Edhem'in kendi himayesinde olacağını açıklar. Edhem kardeşine '*İlim seni hükümdar ederken cehalet ise beni hayvan nitelikli kıldı.*' der. Hükümdar Ekrem, ağabeyi Edhem'in başını bağrına basıp gözyaşı döker."

1.2.2. Kahramanlar

1.2.2.1 Birinci derecedeki kahramanlar

Edhem ve Ekrem adlı iki kardeş eserde birinci derecedeki kahramanlardır. Mesnevi boyunca olayların merkezinde olan kişilerdir. Diğer kişiler bu kahramanların etrafında yer alırlar.

Edhem

Padişahın büyük oğludur. Edhem, gündüzleri ava çıkan geceleri şarap içip kumar oynayan eğlence düşkününü biridir. Bu özelliklerinin yanı sıra Edhem, ilimle ilgilenmeyen, marifetten ve edepten nasiplenmemiş, sanat ve fenden nefret eden biridir. Bu sebepten Edhem cahil, gayretsiz, yalnız gezen, tembel ve arsız bir tiptir ancak; bu özellikleriyle büyük çocuk olduğu için padişahın veliahdıdır.

Edhemi oğlan idi çoğ nâ-ṭarâz
Örtülü göz fikri dayaz 'ağlı az (4. beyit)

Tâc u serîre o velî ahd idi
Tıfl-ı cehâlet'çün özi mehd idi (5. beyit)

Gündüz işi pişesi şayd u şikâr
Şuğlı gece bâzî-i nerd u kumâr (6. beyit)

Kesb-i 'ulûma yoğ idi rağbeti
Şan'at u fenden çoğ idi nefreti (7. beyit)

Hâşılı bî-ğayret u bî-âr idi
Yâve gezen tenbel u bî-kâr idi (13. beyit)

Ekrem

Padişahın küçük oğludur. Ağabeyi Edhem'in aksine ilim öğrenmeye düşkün, gayretli, akıllı okumayı seven birisidir. İlim öğrenmeye ve hüner geliştirmeye olan ilgisi ona bahtiyar bir hayat imkânı sunar.

Ṭurfe civân idi o ḥaylî ğayûr
‘Aklı ayık çeşmi açık fikri dūr (15. beyit)

Ṭâlib idi ‘ilme nihâyetde ol
Râġib idi şan‘ata ğâyetde ol (16. beyit)

Düşmez idi bir dem elinden kitâb
Şevk ile oġurdı olup feyz-yâb (17. beyit)

Yoldaşı peyveste devât u kalem
Yazı idi şughl onuñ dem-be-dem (18. beyit)

Fâriġ olan vaġt oġuma yazmadan
Éyler idi kesb-i şanâyi‘ u fen (19. beyit)

1.2.2.2 İkinci derecedeki kahramanlar

Eserde Edhem ve Ekrem adlı iki kardeşin dışındaki diğer kişiler ikinci dereceden kahramanlardır. Bunlar eserde *Padişah, Şah, Vezir, Ağa, Tacir, Bey, Molla Muallim* ve *Çekmeçi* ünvanlarıyla anılmış, özel isimleri belirtilmemiştir. İkinci derecedeki bu kahramanlar hakkında detaylı bilgi de verilmemiştir.

1.2.3. Zaman

Eserde zaman Edhem ve Ekrem adlı iki kardeşin babalarının padişahlık yaptığı dönemden başlayıp Ekrem'in padişahlığı dönemine kadar geçen süre olarak belirtiliyor. Ancak bu tam olarak hangi zaman aralığı olduğu belirtilmediğinden eserde zaman belirsizdir. Eserde zaman akışı düzensiz değil anlaşılır bir akış içerisindedir.

1.2.4. Mekân

Anlatıya dayalı metinlerde mekân varlığı zorunlu unsurlardandır. *İki Kardeş* mesnevisinde açık mekân isimleri ve kapalı mekân isimleri geçmektedir. Eserde geçen mekân isimleri şöyledir:

1.2.4.1 Açık mekânlar

1.2.4.1.1 Bir ülke

İsmi belirtilmeyen bu ülke Edhem ve Ekrem adlı kardeşlerin babasının padişahlık yaptığı ülkedir.

Var idi **bir ülkede** bir pâdişâh
Şâhib-i şevket 'azamet tâc u gâh (1. beyit)

1.2.4.1.2 Bir başka ülke

Ekrem'in sığındığı ve daha sonra padişahı olduğu ülkedir. Ülkenin adı belirtilmediği gibi nerede olduğu da belirtilmemiştir.

'Adl ile ma'mûr éyledi **ülkeni**
Muşlimeden dür éyledi **ülkeni** (131. beyit)

1.2.4.2 Kapalı mekânlar

1.2.4.2.1 Kale

İki kardeşin babası olan padişahın tahttan indirildikten sonra hapsedildiği kaledir. Kalenin özel adı belirtilmemiştir.

Şâhın özin **kal'ada** habs étdiler
Gör kim idi âhirini nétdiler (86. beyit)

1.2.4.2.2 Dükkân

Ekrem'in kendi ülkesinden kaçtıktan sonra ismi belirtilmeyen başka bir yerde kendi adına açtığı ayakkabı dükkânıdır

Mâye geçürdi eline bir kadar
Açdı öziçün **dükkân** ol pişe-ger (104. beyit)

1.2.4.2.3 Mektep

Edhem'in kabul edilmediği mekteptir. Edhem yaşının ilerlemiş olduğu gerekçesiyle buraya kabul edilmez. Mektebin özel adı belirtilmemiştir.

Mektebe olmaz seni étmek kabûl
Yoh muña kânûn mekâtib ile yol (338. beyit)

1.2.5. Dil ve Üslup

Azerbaycan sahası dil özelliklerini yansıtan eserde en belirgin dil ve anlatım özelliği Azerbaycan Türkçesine özgü sözcük kullanımının yoğun olması ve bu sahaya ait dil

özelliklerinin eserde yer almasıdır. En belirgin dil bilgisi ayrıntısı olarak Eski Anadolu Türkçesinde de rastladığımız “-e kadar” anlamında “-ınca” ekinin kullanılmasıdır:

Vérmedi bir defa doyunca çörek
Nân 'ivâzına o yedirdi kötek (263. beyit)

İrs_ koyunca ata māl oğlına
Kâş kıoya 'ilm ü kemāl oğlına (277. beyit)

Birinci tekil şahıs zamiri olarak “men” sözcüğü metinde yaygın olarak kullanılmıştır:

Dédi 'aceb ders vérerem **men** saña
Kır'ânı tedriş éderem **men** saña (289. beyit)

Aruz vezninin doğası gereği bazı Farsça sözcüklerin yazımında ikili bir kullanım metinde dikkat çeken bir imla özelliğidir:

Dîgeri menden küçük ey şehriyâr
Oğlan idi zîrek ü çoğ hüş-yâr (227. beyit)

Çatdı bu es.nâda maña bu haber
Kim var imiş kendde mu'allim **diger** (323. Beyit)

Sanatsal estetik açıdan zayıf bir anlatıma sahip olan eserde mana ön plandadır. Arapça, Farsça ve özellikle Azerbaycan Türkçesine özgü kelimelerin kullanımı metni sadelikten uzaklaştırmamıştır.

Sonuç

Abbas Ağa Gâibzâde'nin *İki Kardeş* adlı mesnevi nazım şekliyle yazılan eseri Edhem ve Ekrem başkarakterleri üzerine kurgulanmıştır. İsmi belirtilmeyen bir ülkenin padişahının çocukları olan bu kardeşlerden Edhem; ilim, fen ve sanata mesafeli biridir. Eğlenceye düşkünlüğü ve okumaktan hoşlanmayan biri olarak cehaletin temsilidir. Ekrem ise öğrenmeye meraklı, kendini ilmî yönden yetiştirmeye hevesli olmasıyla ilmin temsilidir. Bu iki kahraman hakkında eserde detaylı bilgi verilmiştir. Diğer kahramanlar ise bu iki kahramanın etrafındaki ikinci dereceden kahramanlardır. İkinci dereceden kahramanlar eserde sadece ünvanlarıyla anılmakta hiçbirinin özel adları geçmemektedir. Ayrıca bu ikinci dereceden kahramanlar hakkında detaylı bilgi de yer almamaktadır.

Aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılan *İki Kardeş* adlı mesnevi dört yüz beş beyitten oluşmaktadır. Eserin adının dışında eserde bölüm başlığı olarak herhangi bir başlık kullanılmamıştır. Sadece eser içerisinde sayılarla belirtilen sekiz bölüm oluşturulmuştur. Klasik mesneviler genelde giriş bölümü, konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümü olmak üzere üç bölümden oluşur. Ancak çalışmaya esas alınan mesnevide bu tür bölümler ve bölümlerin alt bölümleri de bulunmamaktadır.

Eserde olayın geçtiği mekânlar açık ve kapalı mekânlar olmak üzere somut mekânlardır. Fakat bu mekânların tam olarak nerede oldukları belirtilmemiştir. Zaman unsuru ise eserde belirsizdir. Dil ve anlatım olarak ise Azerbaycan sahası dil özelliklerini yansıtan eser sade bir anlatıma sahiptir. Sanatsal estetik açıdan zayıf olan eserde mana ön plandadır. Mesnevide verilmek istenen ana mesaj Edhem'in dilinden kardeşi Ekrem'e hitaben söylediği şu sözdür: "*İlim seni hükümdar ederken cehalet ise beni hayvan nitelikli kıldı.*" Metinde Azerbaycan Türkçesine özgü sözcük kullanımının yoğun olması nedeniyle de çeviri yazılı metnin ardından küçük bir sözlük hazırlanmıştır.

Abbas Ağa Gâibzâde'ye ait *İki Kardeş* adlı eser üzerine herhangi bir akademik çalışma şimdiye dek yapılmamıştır. Eser bu çalışmayla Latin harflerine aktarılmıştır. Bu çalışmada söz konusu eserin çeviri yazı metni oluşturulduktan sonra eser üzerine inceleme yapılmıştır. Böylelikle eser bilim dünyasına tanıtılmıştır.

[Transkribe Metin]

[Eserin Kapak Sayfası]

İKİ KARDAŞ

“Nâzır” Taḥallüş Abbās Ağa Gâibzâde'niñ

E_s_eri

Nâşiri: Abbās Ağa Gâibzâde

Sene-i Hicrî 1330 / Sene-i Milâdî 1912

Tiflîsde Gürcî Neşriyatınıñ Şirket Matba'ası

Тифлисы¹

Электрпечатня Грузинского Изд. Т--ва, Большая Ванкская ул.

1912

¹ Tiflis Gürcü Yayın Birliğinin Elektrikli Matbaası Bolşayava Vanskaya Caddesi 1912 (Orijinal metinde yer alan Rusça künye bilgileridir.)

[3]²

İKİ KARDAŞ

*Tâc-i şâhî talebî gevher-i zâtî benümây**Ver hod ez-tohme-i Cemşid u Feridün bâşî³*

(Hâfiz)

-1-

[Fâ ilâtün Fâ ilâtün Fâ ilün]

- 1 Var idi bir ülkede bir pâdişâh
Şâhib-i şevket 'azamet tâc u gâh
- 2 Var idi şâhın iki oğlanları
Tâze açılmış gül-i hândanları
- 3 Edhem idi adı büyük oğlunuñ
Ekrem idi ismi küçük oğlunuñ
- 4 Edhemi oğlan idi çoñ nâ-çarâz
Örtülü göz fikri dayaz 'aklı az
- 5 Tâc u serîre o velî ahd idi
Tıfl-ı cehâlet'çün özi mehd idi
- 6 Gündüz işi pişesi şayd u şikâr
Şuğlı gece bâzî-i nerd u kumâr
- 7 Kesb-i 'ulûma yoñ idi rağbeti
Şan'at u fenden çoñ idi nefreti
- 8 Zerrece dutmazdı haber 'ilmden
Onda bulunmazdı es_er 'ilmden
- 9 Bilmez idi ma'rifetiñ adını
Görmemiş idi edebiñ dadını
- 10 Almaz idi muñlak eline kalem
Yazmaz idi kâğıza haç u raqam

- 11 Nehy oñumağ onda kitâb u varağ
Emr-i ehem şürb-ı şarâb u 'arağ
- 12 Lehv ü lu'b ile geçirüp günlerin
Étmez idi fehm o hayr u şerrin
- 13 Hâşılı bî-ğayret u bî-'âr idi
Yâve gezen tenbel u bî-kâr idi
- 14 İndi geçek Ekremiñ ahvâline
Göz yetürüñ hâline ahvâline
- 15 Turfe civân idi o haylî gayür
'Aklı ayıç çeşmi açık fikri dür
- 16 Tâlib idi 'ilme nihâyetde ol
Râğib idi şan'ata gâyetde ol
- 17 Düşmez idi bir dem elinden kitâb
Şevk ile oğurdı olup feyz-yâb
- 18 Yoldaşı peyveste devât u kalem
Yazı idi şuğlı onuñ dem-be-dem
- 19 Fâriğ olan vaçt oñuma yazmadan
Éyler idi kesb-i şanâyi' u fenn
- 20 Pişe vü şan'atdan o étmezdi 'âr
Kesbi ile éyler idi iftihâr
- 21 Gelmez idi hoş bu 'amel Edheme [4]
Serzeniş éylerdi müdâm Ekreme
- 22 'İlm ile cehl içre bulunmaz vifâğ
Fevr ile zulmet édemez ittifâğ

2 Köşeli parantez içindeki rakamlar matbu metnin sayfa numaralarını göstermektedir.

3 "Şahlık tacı istersen göster içindeki cevheri. Cemşid ve Hurşid soyundanım diyorsan."

Beyit Hafız Şirazi'nin divanından iktibastır (Kanar, 2011).

23 Āteş ile âb olamaz hîç sâz
Kebk ile yoldaş daħı cürre-bâz

24 Bu cihete ol iki qardaş hem
Biri birinden eyliyorlardı rem

-2-

25 Bir günü meşgûl iken Ekrem işe
Elde hâcât öğrenür iken pişe

26 Başladı Edhem éylemek riş-ħand
Dédi oña ta'n ile ol ħod-pesend

27 Sende ne pişedi ne şan'atdı bu
'Ayn-ı sefâletdi rezâletdi bu

28 Hîç yaraşar mı bu ki şâh oğlına
Boş boşına zür vérüp 'aqlına

29 Kerki, teber, bıçkı elinde müdâm
Gâhî kese gâhî yona şubħ u şâm

30 Cehd kıldı ögrene neccârlık
Yüz mi virüpdür oña nâ-çârlık?

31 Bu ne revâ kim taħup önlik döşe
Çekmeçilik tek yapışa boş işe

32 Bu pişe şâhzâdeye lâyıķ degil
Şânına ħâline muvâfık degil

33 'İlm ne lâzım daħı şâhzâdeye
Derd u ħam u ħuşşadan âzâdeye

34 Koy oħusun 'ilmi vekîl ü vezîr
'İlmi ne hâcet oħuya şâh, emîr

35 'İlm oħuyupdur atamız şâh meger?
Var mı onuñ şâhlığına bir zarar?

36 Béle daħı işleri gel terk kıł
Boş qurı zaħmetdi bular derk kıł

37 Ekreme bu ta'n ağır geldi çoħ
Bilmedi virsün mi cevâbın yâ yoħ

38 Qardaşınıñ bildi 'avâm oldıķın
Fikr-i cehâlet ile başı doldıķın

39 Bildi oña étmeyecek söz es.er
Ĥayr dése añlayacaķdır o şer

40 Étdi velî fikr ki her geh cevâb
Vérmese Edhem vérecekdür 'azâb

41 Éyleyecek günde mezemmet onı
Qoymayacaķ laħza ferâġat onı

42 İstemez ister oña vérdi cevâb
Dutdı yüzün Edheme étdi ħiġâb:

43 Söylediġin cümle ħaġâdır ħaġâ
Hiçbiri inşâfa degildir revâ

44 Zemm éyleyüp 'ilm ü fen ü şan'atı
Elyediñ irâd maña töhmeti

45 'İlmi mezemmet éylemez ehl-i 'aql
'İlme gider 'aks velî ehl-i cehl

46 'İlm ışıķ cehl qaranlıķdı bil [5]
'İlmi gün ü cehli géce 'add kıł

47 'İlm ü kemâl olmasa insânda ger
Onda ne ħayvân u ne nev'-i beşer

- 48 Béle buyurdi bize şâh-ı 'Arab
"Çinde de olsa édiñ 'ilmi taleb"
- 49 Haşşa ki şehzâdeye vâcibdi 'ilm
Şâh-ı cihân 'âleme şâhibdi 'ilm
- 50 Şâdır olur 'ilm den inşâf u 'adl
Lîk doğar zulm ile bî-dâdî-i cehl
- 51 'Adl ile âbâd olur memleket
Zulm ile ber-bâd olur salţanat
- 52 'ilm ile ma'mûr olur dehrler
Cehl ile vîrân olur şehrler
- 53 Fetħ olunur 'ilm kılincıyla şehir
Zabţ olunur keştî-i 'ilmiyle bahır
- 54 Her pis 'amel cehlden éder şudûr
Her denî iş hem éder ondan zuhûr
- 55 Her 'amel-i hayra sebep 'ilmdir
Kâr-ı nikû gayra sebep 'ilmdir
- 56 'ilm yoħ ise atamızda eger
Munda bize var tesellî meger
- 57 İndiye dek çekmediyse ol zarar
Béle gider mi göreğ iş ser-be-ser
- 58 Kesb-i şanâyî denî işdir dédiñ
Pîşeli lap çirkin 'amel söyledîñ
- 59 Olmasa 'âlemde eger pîşe-ger
Fikr kıl âyâ dolanar mı beşer

- 60 Kim saña bu kaçırî yapardı eger
Olmasa kerki, teber ü pîşe-ger
- 61 Faħr kılursan bu uca kaçır ile
Yâd kıl üstâdını hem faħr ile
- 62 Pîşe vü şan'at éylesem kesb men
Hayrdan özge ne çıkar kesbden
- 63 Dut ki degildir maña lâzım pîşe
Bilmegi éyler mi zarar bir işe
- 64 Yâdiña sal "Muşt-zen"iñ kışşasın
Sa'dîniñ onda oħu bu ferdlerin
- 65 Ger beğarîbî reved ez şehir-i ħvîş⁴
Saħtî vü miħnet nebered pîne-düz
- 66 V'er be-ħarâbî füt ed ez-memleket⁵
Gürisne ħofted melik-i Nîmrüz

Tercüme

- 67 Şehrini terk étse yamağçı eger
Ol ne ezîyyet ne de zaħmet çeker
- 68 Memleketinden çöle ger kıoysa yüz
Aç yatar ol vağt şeh-i Nîmrüz
- 69 Yatmadı beynine bular Edhemiñ
Ĥağ idi her çend sözi Ekremiñ
- 70 Çünkü tabi'atda yoħ idi vifâğ
Düşdi arasına olarıñ nifâğ

⁴ 65 ve 66. Beyitler Sâdi Şirazi'nin Gülistan Adlı eserinden iktibastır. Bk. (Sadi Şirazi, *Gülistan* <https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab3/sh27>)

⁵ ħofted: ħosbed

- 71 Gezdi bu ondan o da mundan kenâr
Étmediler biri biriyle medâr
- 72 Yoldaş yoldaşı ile ten gerek [6]
Olmasa ten araları gen gerek
-3-
- 73 Şâh-ı vilâyetde yoĥ idi çün 'ilm
Memleketi zabt' éyledi şâh-ı zulm
- 74 K k ata bir yerde eger b d-i cehl
Perveriş étmez orada serv-i 'adl
- 75 Gerçi degildi şeh  zi zulm-k r
Onda yoĥ idi veli' o iĥtiy r
- 76 Baĥlaya zulm n yolun ' millere
Tapřura ĥalkıń iřin ' dillere
- 77 Her işe duĥl  tdi vekil'   vezir
Zulm ile tapdandı kebir'   řaĥir
- 78 Olmasa bir  lkede ' dil div n
Maĥv olur  s yiş   emn   em n
- 79 Olsa bir iĥlimde zulm tam m
Kesr tapar salşanat itmez dev m
- 80 Zulm u sitemden duyuban c na ĥalk
Geldi b t n n le v  efg na ĥalk
- 81 D şdi vil yet içine iĥtiř ř
Oldı d n k lik hamu şaldırdı baş
- 82 Yeksere ĥalk  ylediler ittifaĥ
Daĥ yıĥılar olsa eger ittifaĥ
- 83 ş hi gid p taĥtdan indirdiler
Salřanatıń řem'ini s ndirdiler
- 84 B r-gehin  ylediler t r-m r
Ehl-i 'iy li b t n itdi fir r
- 85 D şdi here bir yere ş hz deler
Bilmediler biri birinden ĥaber
- 86 ř hiń  zin řal'ada ĥabs  tdiler
G r kim idi  ĥirini n tdiler
- 87 C mle o şevket, o ş k h u cel l
Bir g z açup yummada tapdı zev l
-4-
- 88 İndi yazım ş hz deler ĥ lini
řerĥ  yley m onlaruń aĥv lini
- 89 Naĥl  dim aĥv lin ezel Ekremiń
Keřf olar  ĥirde iři Edhemiń
- 90 T ca sez v r idi Ekremde baş
Lik yanar řurıńıń odına yař
- 91 İstedi ĥalk neslini ř hiń kese
Bu sebebe baĥmadı yaĥřı pise
- 92 Ekrem işin g rdi fel ketdedir
Dirliği gird b-ı hel ketdedir
- 93 şurtara t  tehlikeden c nını
Terk  yledi ĥ ne v  eyv nını
- 94 Oldı   ş hz de vaşandan řaaĥ
Gitdi bir aĥir yere d şdi uzaĥ
- 95 Bildi  rek v rmez oņa hiç kes
 z elidir ancaĥ oņa dest-res
- 96 D di n'ola gitdise ş hz delik [7]
ş kr Ĥud ya ki var  z delik

- 97 Şükürler olsun ki değil şil elim
İşlemege var benim sâz kıolım
- 98 Éylemerem özgelere minneti
Öz özime men édirem hüdmeti
- 99 Muhtaşarı fırsatı fevt étmedi⁶
Rızık için ol kesbe şürü' éyledi
- 100 Çekmeçiye oldu o şâgird ezel
Her ne buyurdıysa ol étدی 'amel
- 101 Mâhir idi gerçi bu şan'atda çoğ
N'éylesün ammâ o çü sermâye yoğ
- 102 Tâ onuñ özi aça ayrı dükkân
'Â'id ola nefsine sūd u ziyâd
- 103 Étdi bir il müddeti şâgirdlik
Dahi de artırdı mehâret bilik
- 104 Mâye geçürdi eline bir kadar
Açdı öziçün dükkân ol pîşe-ger
- 105 Çekmeçilik éyledi üç dört il ol
Müşterişi oldu nihâyetde bol
- 106 Tapdı teraqqî işi günden güne
Artdı onuñ mâyesi döne döne
- 107 Soñra ticâret işine koydı el
Görmedi bu işde dahı bir hâlel
- 108 Doğruluk idi çün onuñ pîşesi
Egrilige yoğ idi endişesi
- 109 Bilmez idi hîle vü aldatmağı
Bire iki kıymete mâl satmağı
- 110 Bu sebebe kesb éyledi itibâr
Étdi hamu rağbet oña bî-şümâr
- 111 Müşterişiden onda yoğ idi mecâl
İşde idi rüz u şeb u mâh u sâl
- 112 Var idi şâgirdleri niçe nefer
İşliyor idiler olar ser-be-ser
- 113 Biri dutup elde terâzū vü daş
Onda çekir idi şeker baş baş
- 114 Arşun elinde birinüñ dâ'imâ
Ölçir idi çit ipek ü zer-hârâ
- 115 Biri elinde çekir idi hesâb
Nisyeni yazırdı dutup bir kitâb
- 116 Dehle bir elden tökülürdi kızıl
Eşrefî, bacaklı, gümüş muttaşıl
- 117 İtdi ticâret iki il ser-be-ser
Yığdı bu vech ile o çoğ sîm ü zer
- 118 Var idi Ekremde çün 'ilm-i kemâl
Kesb éyledi hem özi mâl u menâl
- 119 Gitdi onuñ gün-be-gün işi kabağ
Gördi işin yahşî kabağca kıoçak
- 120 Bir kes ola 'âkil ü hem dūr-bîñ
Hoş geçer evkâtı hemîşe yakîñ
- 121 Terk-i ticâret éyledi soñra ol
Tapdı gidüp bargeh-i şâha yol
- 122 Oldı vezîr ile ezel âşinâ
Düşdi pesendide vü mağbûl oña

6 Muhtaşarı: Muhtaşarı

- 123 Fehm kı lup 'aql u kemâlin vezîr [8]
Éyledi teklîf oña cây-ı debîr
- 124 Şıdık ile kulluk éyledi altı ay
Ahter-i baht oldı oña rû-nümây
- 125 Şâha onuñ kulluğu oldı 'ayân
Pâye-i fazlın éyledi imtiñân
- 126 Gördi ki çoğ zîrek ü kâbildür ol
Ehl-i hüner 'âkil ü kâmildür ol
- 127 Éyledi bir nâhiye tefvîz oña
Tâ ki ide resm-i hükümet edâ
- 128 Koydı ayak çün işe ol nîk-nâm⁷
Zannını doğrıldı şehün bi't-temâm
- 129 Halk ile reftâr éyledi ata tek
Perveriş étدی oları ana tek
- 130 Bir göz ile bağıdı büyük kiçge
Koymadı séçgi birine bir tike
- 131 'Adl ile ma'mûr éyledi ülkeni
Muğlımeden dür éyledi ülkeni
- 132 Éyledi çoğ mescid ü mekteb binâ
Oldı s.evâb işlere himmet-nümâ
- 133 Elsiz ayaksızlara itdi kömek
Aclara muhtâclara vérdi çörek
- 134 Hâkim idi adı egerçi onuñ
Lîk atasıydı fağır düşgünüñ
- 135 Bağladı halk mihr ü muğabbet oña
Éyledi şıdık ile itâ'at oña
- 136 Bildi bu ahtvâli tamâmen çü şâh
Şefkat ile Ekreme itdi nigâh
- 137 Memleketiñ hüs-n-i medârı için
Gördi şalâh kim omı çeksün yağun
- 138 Boş idi ol vaqt vezîrlik yeri
Ekrem için éyledi şeh tedbîri
- 139 Éyledi ta'yîn omı bu manşıba
Çün yaraşurdı oña bu mertebe
- 140 Bağladı şâh Ekreme çoğ i'tibâr
Virdi oña her bir işe ihtiyâr
- 141 Şâh özi çoğ 'âkil ü dâna idi
Ehl-i kerem ma'delet-ârâ idi
- 142 Söyle hoşâ hâline ol ülkenin
Şâhı vezîri ola 'âkil onuñ
- 143 Kâra giyinsün o vilâyet ki şâh
Éyleyemez farq sefid ü siyâh
- 144 Oldı vezîr ile çü hem-dest şâh
Tapdı karar ülkede emn ü refâh
- 145 Şâh vezîr ile eger görse kâr
'Âlemi ol mât kılar aşikâr
- 146 Şart bu ki her ikisi 'âkil ola
'İlm ü hüner şâhibi 'âdil ola

7 zanni: zanını

-5-

- 147 Bir niçe il şâhla Ekrem be-hem
Saḥladılar ülkeni zir-i ḳalem
- 148 Virmemiş idi şehe evlâd baḥt
Pes yoḥ idi onda velî ahd-ı taḥt
- 149 Va'de yaḥınlaştığını bildi şâh [9]
Gördi ḥayât için olup teng-râh
- 150 Memleket[i] za'fa ḳoyup yüz beden
Mülk-i 'adem sarı idüp meyl-i ten
- 151 Lap boşalup yırgalanur taḥt-ı 'ömr
Gide gide yıḡsurılır raḥt-ı 'ömr
- 152 Tâc-ı muraşş'a'dan olup ser-girân
Saḥlamaḳa yoḥdı başında tüvân
- 153 Peyk-i ecel her gün onı gözliyor
Mollâ âḥünd her ḳademin izliyor
- 154 Cem' idüben başına a'yânını
Éyledi carî béle fermânını
- 155 Maḥfî degüldür size bu emr kim
Taḥta velî ahd yoḥumdur benim
- 156 Tâ ki iden vaḳtde men irtiḥâl
Memlekete düşmeye bir ḳıl u ḳâl
- 157 Maşlaḥat oldur bize kim piş-i vaḳt
Ḥâlloluna mes'ele-i tâc u taḥt
- 158 Ol kese lâzım vérele taḥt u tâc
Kim o vére her işe revnaḳ revâc
- 159 Ḥalk ile reftâr ḳıla dâd éde
Memleketi 'adl ile âbâd éde
- 160 Şaḥşî ğarazdan özini dür éde
Menfa'at-i 'âmmeni manzûr éde
- 161 Ḥâl-i re'âyânı ri'âyet éde
Onları her vech ile râḥat éde
- 162 Béle kesi gösteriñ inşâf ile
Ḥidmet édiñ ḥalka dil-i şâf ile
- 163 Nuḥḳumı pâyâna yétürdi çü şâh
Oldı 'ayân maḳşad-ı 'âlem-penâh
- 164 Cümle işare kimedür bildiler
Şâh ile hem-re'y ü zebân oldılar
- 165 Baḥdılar inşâf gözi ile işe
Gitmediler egri söz ile işe
- 166 Ekreme çün lâyıḳ idi tâc u taḥt
Bu cihete oldı oña yâr baḥt
- 167 Şâha ḥesâb étdiler anı veled
Ya'nî velî ahdligle nâm-zed
- 168 Éyle ki baş dutdı bu emr-i ehem
Şâh-ı cihân bistere ḳoydu ḳadem
- 169 Oldı za'ifü'l-beden ü nâ-mizâc
Şiḥḥatine olmadı ḥiç bir 'ilâc
- 170 Her âzâre her maraza çâre çoḥ
Lâkin ölüm ḥastasına çâre yoḥ
- 171 Zâ'fdan oldı bedeni çün hilâl
'Ömri âni' âḳibet itdi zevâl

- 172 Va'de günü yoĥdı ecelden penâh
Birdür oña ĥvâh gedâ ĥvâh şâh
- 173 Karye vü şeh̄r ehli yığıldı tamâm
Merd ü zen ü pîr ü civân ĥaş u 'âm
- 174 Halk dutup yas giyindi ħara
Şevket ile defni olundı edâ
- 175 Câlîs-i taĥt éylediler Ekremi
Kısmet oña oldu velâyet ġamı
- 176 Çekmeçîk idi ezel sâde ol [10]
Gün geçürürdi ĥoş u âzâde ol
- 177 Düşdi onuñ boynuna bâr-ı girân
Derd u ġam u ġuşşa-ı küll-i cihân
- 178 Ekreme bu nev' ile ġiçdi serîr
İlm ħılar âdemi şâh u vezîr
- 179 Var idi Ekremde çü inşâf u dâd
Oldı onuñ şâhlığına ĥalk şâd
- 6-
- 180 Bir günü eyvânda oturmuşdı şâh
Küçeye sarı édir idi nigâh
- 181 Görđi ki var küçede çoĥ izdiĥâm⁸
Âdem ile küçe dolupdur tamâm
- 182 Ortada bir mücrimi ferrâşlar
Süriyor idiler açık pâ vü ser
- 183 Bağlı idi ħolları kendir ile
Boynı ayağı daĥı zincîr ile
- 184 Kimi vururđı oña sille kötek
Kimi aturđı yalama daş kesek
- 185 Şâh ĥuzûrına ne dem çatdılar
Cürmin onuñ yer-be-yer 'arz étdiler
- 186 Tâ vire idâmına fermân şâh
Dâra çeküp édeler anı tebah
- 187 Baĥdı onuñ şâh çü sîmâsına
Olmadı çoĥ mâyil asılmasına
- 188 Şüretini görđi diger gün onuñ
Gözlerini çökmîş ü pür-ĥûn onuñ
- 189 Renk saralup mis_l-i gül-i zaferân
Ķaddi ġam u ġuşşadan olmış kemân
- 190 Yoĥdı dudağında onuñ damcı ħan
Acı nefes ile doludur dehân
- 191 Cân diliyor idi örümçekden ol
Ölmîş idi ġüyyâ gerçekden ol
- 192 Étdi yakîñ şâh o ehl-i kerem
Kim o yazık nâ-ĥaĥ olup müttehem
- 193 Oĥşamıyor ehl-i günâha faĥîr
Sehven olup dâm-ı belâya esîr
- 194 Ger günehi var ise icbârîdir
Emr-i zarûrîdir ü nâ-ħârîdir
- 195 Mücrim ayağına yıĥıldı şehûñ
Ķanlı yaşın pâyına sildi şehûñ

8 izdiĥâm: izdiĥâm

- 196 Şâh onı kaldırdı ayağa ne dem
Dédi o miñnet-zede-i çarḡ-ı ḡam
- 197 Ey şeh-i Kistrâ-şifat u Cem-külâh
Pâdişeh-i 'âdil ü 'âlem-penâh
- 198 Cümle ümmîdsizlere ümîd-gâh
Melce' vü me'vâ-yı heme dâd-ḡvâh
- 199 Merḡametiñ dârü'l-emândır maña
Mekremetiñ mâye-i cândır maña
- 200 Raḡm éyle bir sâ'at emân vér maña
'Arz édim aḡvâlimi şâhâ saña
- 201 Kâtlimi istérse günâhım benim
'Özr diler 'avfımı şâhım benim
- 202 Her ne kadar taḡşîrim olsa büyük
'Özrim éder taḡşîrim ey şeh kiçik [11]
- 203 İzn vér aḡvâlimi naḡl éyleyüm
Cümle kazâ vü kâderi söyleyüm
- 204 Var każiyyemde benim ḡusrevâ
ḡâlet ü keyfiyyet-i 'ibret-nümâ
- 205 Naḡlı işe étmese de ger kömek
'İlmi müfîd olmaḡına yohdı şek
- 206 Raḡm kılup vérdi oña izn şâh
'Arz éde tâ ḡâlini ol rû-siyâh
- 207 Geldi velî mücrime bu ḡaylî'âr
ḡâli onuñ ḡalka ola âşikâr
- 208 Dutdı yüzün şâha yine bî-nevâ
'Acz u tazarru' ile dédi oña
- 209 Olsa maña şâhuñ eger ruḡşatı
ḡâlimi men 'arz éderem ḡalvetî
- 210 Éyledi bu 'arzımı hem şeh ḡabûl
Mücrime vérdi öz otaḡına yol
- 211 Emr éyledi baḡın onuñ aldılar
Soñra otaḡına şehüñ saldılar
- 212 Éyle k'onuñ düşdi otaḡa gözi
Oldı dili lâl kesildi sözi
- 213 Başdan uçup 'aklı yḡıldı yere
Mürde cesed kimi serildi yere
- 214 Şâh bu aḡvâli görüp ḡaldı mât
Sanki ḡabaḡını şehüñ aldı at
- 215 ḡükme eyledi üstine su tökdiler⁹
Dalın ovup ḡol ḡıçını çekdiler
- 216 Su sepüben yüzine hem gözine
Gücle getürdiler onu özine
- 7-
- 217 Mücrim açup soñra dehân u zebân
Éyledi aḡvâlini şerḡ u beyân
- 218 Dédi eyâ şâh-ı mürüvvet-penâh
Kâmiñ ile devr éde ḡürşîd u mâh
- 219 Men ki yḡıldım burada indice
Bu degil idi 'abes_ u bîḡude

9 ḡükme: ḡekîm/ovup: uyup

- 220 Düşdi gözim çün bu otağa benim
Geldi o dem yādıma geçmiş günim
- 221 Sen kimi şāh idi benim de atam
Onda da var idi bisāṭ tamām
- 222 Bu 'azamet ṭaṇṭana bu dest-gāh
Şevket, şān, cāh, celāl, tāc u gāh
- 223 Bizde daḥı var idi ey kıble-gāh
Baḥma ki ḥālīm olup indi tebāh
- 224 Mundan uca idi bizim kaşrımız
'Arşa degürdi gülle-i faḥrımız
- 225 Biz iki kardeş idik ey pādīşāh
Birisi men mücrim-i baḥtı siyāh
- 226 Dīğeri menden küçük ey şehriyār
Oğlan idi zīrek ü çoḥ hūş-yār
- 227 Çün ulu ferzendi idim atamıñ
Şer'ı vel'ı ahdi idim atamıñ
- 228 Ya'nı ki men gözler idim tāc u gāh
Gör feleğin işini ey pādīşāh [12]
- 229 Doğru imiş "Saydıḳıñı say sen
Gör ne sayar lık bu çarḥ-ı kühen"
- 230 İlme yoḥ idi hevesim hıç benim
Şürb u ḳumār ile geçürdi günim
- 231 Gāfil idim kār-ı cihāndan şehā
Gālib idi cehl-i sitemger maña
- 232 Başka idi ḥāli küçük kardeşin¹⁰
Özge idi ḥılḳati onda başın
- 233 Şan'at u 'ilme hevesi çoḥ idi
Meyli hevā vü hevese yoḥ idi
- 234 Bir günü men étdim oña serzeniş
'İlm ü şanāyi'di dédim çoḥ boş iş
- 235 Kavl u delā'ille maña ol civān
Fazlını 'ilm u feniñ étدی beyān
- 236 Şerḥ éyledi menfa'atin şan'atın
Dédi pişe māyesidir s_ervetin
- 237 Éylemedim sözlerine itinā
Virmedim onlara ḳulaḳımda cā
- 238 Penbe-i cehl almış idi gūşımı
Bāde-i ḡaflet aparup hūşımı
- 239 O dédi aḡ lık dédim ḳara men
Dédi bütün o söledim pāre men
- 240 Çekdi aramızda uzun ḳıl ü ḳāl
Gide gide yoḡnudu ḳāl u maḳāl
- 241 Sözlerimiz birbirini dutmadı
Biri birimize es_er étmedi
- 242 Āḥiri rencīdelik étدی zuhūr
Ḳalḥdı aramızda niḳār u kūdūr
- 243 Étدی bu es_nāda vukū' özge iş
Oldı tamām işlerimiz ḳat ḳarış

10 küçük: giçik

- 245 Düşdi bizim ülkemize inqılâb
Çıhdı yüze şûr u şer-i bî-ḥesâb
- 246 Halk-ı vilâyet yığılup bî'lumûm
Éylediler köşkine şâhın hücum
- 247 Şâhı kenâr éylediler taḥtdan
Oldı uzak mertebeden baḥtdan
- 248 Zîr u zeber éylediler ḥânemiz
Terk-i vaṭan éyledik âḥirde biz
- 249 Tâ ayağım dutdı firâr éyledim
Ecnebî bir mülke güzâr éyledim
- 250 Düşdi yolım bir köye âḥir benim
Oldı o köy içre benim meskenim
- 251 Çün yoḥ idi mende bir 'ilm ü hüner
Pîşe vü şan'atdan idim bî-ḥaber
- 252 Müşkil idi kim édüben kesb-i kâr
Ḥaşıl édım vech-i me'âş u medâr
- 253 Çâresiz oldım bir ağaya nöker
Ḳulluḫuna baḫladım anıñ kemer
- 254 Dutdıḫı işi kişi bilmek gerek
Her bir işe 'âdet édilmek gerek
- 255 Çünki nökerlik degil idi işim
Günde yedi sille vü yumruḫ başım
- 256 Hansı iş oldıysa ḫavâle maña [13]
Olmadı mümkün onı é[t]mek edâ¹¹
- 257 Emr éylediler maña su çekmegi
Zîr u zîbli daşıyup tökmegi
- 258 Bir günü çaydan getüren vaḫt su
Düşdi elimden yere sındı sebû
- 259 Ḥvâce benim başıma vurdı ḫapaz
Dédi gözimden itil ey nâ-ṭarâz
- 260 Sen kimi ḫanmaz nökeri istemem
'Aḫlı yüngül dengeseri istemem
- 261 Ḳoyladı el-ḫışsa évinden meni
Étdi özinden uzak u gen meni
- 262 Soñra gédüp tâcire oldım nöker
Oldı ezelkinden işim beş beter¹²
- 263 Vérmedi bir defa doyunca çörek
Nân 'ivazına o yedirdti kötek
- 264 Aḫşamadan tay götürtdi maña
Muttaşıl anbar süpürtdi maña
- 265 Şubḫlar aḫşama kimi işledim
Giceler âḫ çekdim elim dişledim
- 266 Yâd ḫıluḫ ḫardaşımıñ sözlerin
Fikr éyledim diḫḫat ile her birin
- 267 Gördim o sözler ḫaḫ imiş ser-be-ser
'İlmsiz âdem olur imiş çü ḫar
- 268 Olmaz imiş yük daşımaḫdan sivâ
Bir şeýe maşraf daha ol bî-nevâ

11 Olmadı: Oldmay

12 ezelkinden: ezelikinden

- 269 Tay daşımağdan lap eğildi belim
Düşdi kıçım haldan üzildi qolım
- 270 Terk éyledim kulluğunu təciriñ
Vérdim özüm qapusına âhiriñ
- 271 Mehteri oldım gidüben bir begiñ
Ya'nî ki kulluqçısı at, eşegiñ
- 272 Oldı işim ata tımâr éylemek
Vaqt-be-vaqt tazı tula beslemek
- 273 Kulluğu ağır degil idi begiñ
Çekmir idim 'usretini ipegiñ
- 274 Hâşiyet ü hulkı pis idi velî
Durmaz idi dinc dili hem eli
- 275 Her çürük iş üstüne döğürdi meni
Yâve kelâm ile söğürdi meni
- 276 Men kimi âlüde-i cehl idi ol
Var idi devlet atadan qalma bol
- 277 İrs. koyunca ata mâl oğlına
Kâş qoya 'ilm ü kemâl oğlına
- 278 'İlm ile kesb étmek olur mülk ü mâl
Olmaz ise 'ilm éder onlar zevâl
- 279 Tenge getürdi meni beg muhtaşar
Qalmanı şabr étmege imkân diger
- 280 Qoydım elimden yere mehterligi
Tâ ki édem özgeye kihterligi
- 281 Fikr éyledim lîk bu es.nâda men
Kim degilem qâbil hiç zâda men
- 282 Bu sebebe her bire gitsem maña
Râh dolanma olacaqdır cefâ
- 283 Çâre odur az u çoğ 'ilm öğrenem
Belki ola ref bu derd u elem [14]
- 284 Var idi kend içre bir 'âlîcenâb
Olmış idi 'ilmden ol behre-yâb
- 285 Çünkü o bir mollâ idi çoğ derin
Gitdim onuñ şıdğ ile öpdim elin
- 286 Éyledim ilhâh ile ondan recâ
Kim o benim derdime éde devâ
- 287 Ya'nî ki yazmaq oğumağ ögrede
'İlm ü edebden meni hâlî'éde
- 288 Ol meni şevk ile qabûl éyledi
Lutf ile hem bir niçe söz söyledi
- 289 Dédi 'aceb ders vérerem men saña
Qur'ânı tedriş éderem men saña
- 290 Ögredirem 'ilm-i şeri' at tamâm
Bâb-ı hadîs_ faşl-ı şahâret tamâm
- 291 Gûsl-i beden şüret-i hayz ü nifâs
Hem dağı tahtîr-i libâs u pelâs
- 292 Şart-ı vuzû' farz-ı şalât u şıyâm
Qâ'ide-i secde rükû' u kıyâm
- 293 Şîğâ-i enkahte ve zevvecteni
Resm u reh-i mut'a vü talaqteni

- 294 Ögredirem hem öli tedfînini
Ğuslini techîzini tekfînini
- 295 Özge 'ulüma dağı yoğ ihtiyâc
Hiç biri derde éylemez bir 'ilâc
- 296 Éyle ki bildiñ buları ey oğul
Sanki açkıdır saña her yerde yol
- 297 Mollâ kıoyarlar adını ol zamân
Kesk kıalarsın bu sayak ad u san
- 298 Halk éder elbette saña ihtirâm
Başda vérirler saña dâ'im maķâm
- 299 Da'vet éderler seni hayra şerre
Hayrıñ olur düşse yoluñ her yere
- 300 Mollâ için teng degüldür medâr
Hem öliden hem diriden pâyı var
- 301 Haşsa Muħarrem Ramazân ayları
Mollâ âhündüñ çoğ olur pâyları
- 302 Dutdı bu sözler sümügim lap benim
Sanki yuñ[g]ullaşdı yükim lap benim
- 303 Muħtaşır oldım oña kıulluķçı men
Olmadım artuķ gilemend bağıtdan
- 304 Hem de onuñ kıulluķı âsân idi
Külfeti yoğ idi o tek cân idi
- 305 Ancaķ oña aftaba vérmeķ işim
Başmaķını bir de çevürmeķ işim
- 306 Évde onuñ artuķ işi yoğ idi
Hurd u ĥorek aş u bişi yoğ idi
- 307 Çünkü o évde yemez idi çörek
Hâzır idi çölde onuñ'çün ĥorek
- 308 Günde kıoyardı bir éve ol kıadem
Men de gidirdim onuñ ile be-hem
- 309 Hiç yemek içmeķde yoğ idi kıuşür
Hâşıl idi zevķ ü şafâ vü sürür
- 310 Hâşılı çoğ istice idi yerim [15]
Yoğ idi aşlâ dağı derd ü çövrüm
- 311 Başladı ders vérmege o sağş güzel¹³
Olsun oña mağfıret-i lem-yezeli
- 312 Kıoydı yere kal kimi ol dizlerin
Yummadı bir laħza kıoçaķ gözlerin
- 313 Gice vü gündüz éyledi say ü cehd
Çün o cenâb étmiş idi béle 'ahd
- 314 Kim maña 'ilm ögrede hâşıl éde
Tiz 'ulemâ silkine dâhil éde
- 315 Çekdi beş il müddeti renc ü cefâ
El-ħaķ ol ögretdi elifbâ maña
- 316 Vérdi temiz söz ki beş il hem geçeri
Su kimi Kıur'an ođumaķ ögreder
- 317 Lâkin onuñ étmedi 'ömri vefâ
Tâ yetüre étmedi 'ahdi be-câ

13 virmege: virmek

- 318 Vêrmedi mühlet oña nâ-merd ecel
Kim ide ol vêrdiği söze 'amel
- 319 Ya'nî bu dünyâdan o çekdi ayağ
Olsun o dünyâda onuñ yüzi ağ
- 320 Oldı keyfim haylî perişân yine
Çünkü işim tapmadı sâman yine
- 321 Aldı yine derd meni tâzededen
Saldı meni engile çarh-ı kühen
- 322 Kalmış idim çaş baş aralıkda men
Az kâla çıhmışdı cânım ğuşşadan
- 323 Çatdı bu es.nâda maña bu haber
Kim var imiş kendde mu'allim diger
- 324 Tâze uşul ile müdâm ders vêrür
Bir aya yazmak oğumak öğredür
- 325 Dutdı giribânımı dest-i heves
Fikr éyledim bahtım olup dest-res
- 326 Gitdim aluban surağın évine
Menzile çatdım sévine sévine
- 327 Lâkin onı évde tapabilmedim
Sür'at ile mektebe 'azm éyledim
- 328 Yoğ idi mektebde dağlı ol cenâb
Var idi herçend hesâbsız kitâb
- 329 Git gel ile geçdi günim düz üç ay
Olmadı bahtım kimi ol rû-nümây
- 330 Söylediler gâh şikâra gidüp
Geh dédiler dâr-ı kumâra gidüp
- 331 Gâhî dédiler ki ziyâfeteddür
Gâhî nişân geh toy u sünneteddür
- 332 Geh dédiler şehre gidüp seyr için
Tâ ki geze keyf çeke bir néce gün
- 333 Geh dédiler düzde kotan sürdürür
Geh dédiler gölde ağac kırdurur
- 334 Geh dédiler bāğda üzüm sıhdırur
Geh dédiler dağda koyun kırhdırur
- 335 Bu günü râst oldı maña nâgihân
Éyledim ahvâlimi 'arz u beyân
- 336 Bahdı maña dedit ki yaşın ötüp
Terbiye ta'lîm zamânı geçüp
- 337 Mektebe olmaz seni étmek kabûl
Yoğ muña kânûn mekâtib ile yol [16]
- 338 Ders vêrür idim men évimde saña
Yoğdı velî fırsatım aşlâ muña
- 339 İş güc ile lap qarışupdur başım
Var huşusî özimiñ çoğ işim
- 340 Bağladım ümmîdimi herçend oña
Olmadı bir nef müyesser maña
- 341 Her yere étdimse de seyr ü güzâr
Oldı maña kaht-ı ma'âş u medâr
- 342 Edhem-i bahtım maña râm olmadı
Ser-keş idi zir-i licâm olmadı
- 343 Éyle ki her yerden üzildi elim
Oldı perişân u müşevveş hâlim

344 Devr éyledim ortada çıplak u aç
Kalmadı mende daħı özge 'ilâc

345 Kaşđ éyledim özgelerin mālına
Baħmadım aşlâ 'ameliñ dalına

346 Fi'l-i bedim oldu çü zāhir benim
Çatdı işim bu yere āhir benim

347 Yıħdı cehālet évim ey pādişāh
Vérđi ħacālet maña ol rû-siyāh

348 Degmese idi şer o mel'ümeden
Çekmez idim bir béle āzār men

349 Men de olurdım seni[ñ] tek tāc-dār
Olmaz idim béle sezāvār-ı dār

350 Kimseye olmazdı niyāzım benim
Kendire düşmezdi boğazım benim

351 Dīdelerim dolmaz idi şan ile
Yanmaz idi dil ğam-ı sūzān ile

352 Kāpılara düşmez idim ħvār u zār
Olmaz idim derd u belāya dūçār

353 Degmez idi başıma günde şapaz
Koymaz idiler adımı anlamaz¹⁴

354 Béledir aħvāl ü kažiyye şehā
Doğrıdı[r] başdan ayağa mācerā

355 Sendedir ey şāh-ı şehān ihtiyār
'Avf-ı güneħ yā da ki kendir u dār

356 Yā baħuban cürmüme öldür meni
Yā nażar it 'özrime řaldur meni

357 Kāhrın olur ise cezādır maña
Raħmıñ olur ise sezādır maña

358 Her ikisi dūr degil 'adlden
Yetdi maña zulum şehim cehlden

-8-

359 Éyledi çün ħālini mücrim beyān
Sırr-ı nihān Ekreme oldu 'ayān

360 Sözlerine virdi ser-ā-ser çü gūş
Ĥün-ı uħuvvet éyledi onda cūş

361 Bildi ki Edhemdi bu baħtı şara
Cehl kılup anı dūçār-ı belā

362 Ĥissini līk étmedi tīz āşikār
Şabr u vařār oldu oña perde-dār

363 Tā ki ezel yığnaķı sākıt éde [17]
Rāħat olup ħalk şapudan gide

364 Çıħdı cemā'at içine soñra şāh
Muntazır idi çü re'āyā, sipāh

365 Dédi olara bilün ey ħaş u 'ām
Ol kese ki "mücrim" olunmışdı nām

366 İndi benim emn ü emānımdadır
'Avf olunup zımn-ı zımānımdadır

367 Zāminem āyendesine men onuñ
Çünkü ħaber-dārım işinden onuñ

14 anlamaz: alnamaz

- 368 Doğrusı mücrim demek olmaz oña
Yoħdı onuñ cürmi yaķındır maña
- 369 Aşlına bahsañ o muķaşşır degil
Çünki bu işde o müdebbir degil
- 370 Emrine cehlün o édüpdür 'amel
Koymayup öz 'aķlı ile işe el
- 371 Cehl tarafından işe memürdur
Kimde ki memür ola ma'zürdur
- 372 Çekmek onu dâra degildür revâ
Resm-i 'adâlet muña vérmez rızâ
- 373 Aşıl muķaşşır burada cehldür
Bilmek onu şa'b degül sehdür
- 374 Cehli gerekdür ki çekek dâra biz
Tâ ki bunuñla saġala yaramız
- 375 Kesmeyesen kökden ağacı eger
Yüz kesesen şaħı kesilmez s.emer
- 376 Cehl ağacınıñ kopardaķ rişesin
Çekmek acı s.emer endişesin
- 377 Cehl ağacı maħv olur ise eger
Dâr ağacı lâzım olur mı diger
- 378 Def gerek aşl-ı vaşan düşmeni
Tâ ki tapa ehl-i vaşan eymeni
- 379 Lîk muña hamuda himmet gerek
Ėayret u nâmüs u ĥamiyyet gerek
- 380 Éyledi çün maşlabını şeh tamâm
Oldı cemâ'at hamusu şâd-kâm
- 381 'Adline şaħıñ dédiler merħabâ
Éylediler cümlesi ĥamd u s.enâ
- 382 Éyle ki ĥalk sâkit olup gitdiler
Dergeh-i şâhâneni terk étdiler
- 383 Şâ[h] öz otaķına kayıtdı gerü
Emr éyledi kullarına rû-be-rû
- 384 Edhemi ĥammâmda çimdirdiler
Tâze ipek câme giyindirdiler
- 385 Lap bezediler onu şâhzâde tek
Pâk kılup bende-i âzâd tek
- 386 Saçdılar endâmına 'ıtr u gülâb
Vérdiler âĥirde ta'am u şarâb
- 387 Soñra apartdı onu yanına şâh
Diķķat ile itdi ser-â-pâ nigâh
- 388 Var idi çün bir niçe onda nişân
Bildi ki ĥardaşdır ol bi-ġümân
- 389 Dédi oña diķķat ile baħ maña
Şübhelü bir şey görünür mi saña
- 390 Edheme ġâyetde 'aceb geldi bu [18]
Şâh éde anıñla béle ġüft u ġü
- 391 Étdi yaķıñ kim bu sebebsiz degil
Var bir iş bi-ħude herġiz degil
- 392 Şâha nazâr étdi ne dem baş ayaķ
Ėaş kabaķ açıldı kımışdı dudak
- 393 Barmaķımı dişledi ol naġihân
Oldı 'ayân çün oña sır-ı nihân

- 394 Étmedi hîç şek ki o kardaşdır
‘Ahd-i şabâvetdeki yoldaşdır
- 395 ‘İlm ü hüner şâhibi Ekremdir ol
Bu cihete şâh-ı mükerremdir ol
- 396 Her ikisi hâli çün étدی yaqîn
Birbirine geldiler onlar yaqîn
- 397 Evvel iki kardaş kucaqlaşdılar
Yâda salup geçmişi ağlaşdılar
- 398 Ekreme Edhem oluban ‘özü-ğvâh
Dédi çeküp hüzn ü te’essüfle âh
- 399 Geçmiş işi ‘avf éyle ey kardaşım
Cehl ile dolmuşdı o va’de başım
- 400 Her ne seniñ ‘aksıña men söyledim
İndi yaqîn oldı ki sehv éyledim
- 401 ‘İlm seni şâh éyledi ‘aķibet
Cehl meni éyledi hayvân-şıfat
- 402 Béle imiş hüküm-i cerâ mâ-cerâ
N’étmeli taqdir mezâ mâ-mezâ
- 403 Étđi bu söz Ekreme te’sîr çoğ
Kıldı onuñ hâlini tağyîr çoğ
- 404 Yandı cânı kıymadı kardaşına
Yâd édüben geldigini başına
- 405 Aldı döşe kardaşınıñ başını
Tökdi gözinden su kimi yaşını

Metinde Geçen Azerbaycan Türkçesindeki Kelimeler**Aftaba:** İbrik**Ahşamadan:** Akşama kadar**Başmak:** Terlik**Béle:** Böyle**Bilik:** Bilgi**Cerî:** Yürekli, cesur**Çekmeçi:** Ayakkabıcı**Çit:** Bir çeşit yerli kumaş**Çöl:** Dışarı**Çövr:** Cevr, eziyet**Dal:** Sırt, kürek kemiği**Dayaz:** Derin olmayan**Dehl:** Para kutusu**Dengeser:** Aklı kıt, yarım akıllı**Dolanmak:** Geçinmek, bir meslekle hayatını sürdürmek**Dönük:** Dönek**Edhem:** Karayağız at**Engil:** Köhne, eski**Eşrefi:** Geçmişte beş Manatlık değeri olan para**Gen:** Geniş**Gilemend:** Şikayetçi**Hâli etmek:** Haberdar etmek**Hamu:** Her şey**Here:** Herbiri**İndiye dek:** Şimdiye kadar**İstice:** Rahat**Kalhmak:** Ortaya çıkmak**Kapaz:** Kap**Kayıtmak:** Geri dönmek**Kerki:** Keser**Kesr:** Kıрма, parçalama, bozma**Kımışmak:** Gülümsemek**Kırhdırmak:** Kırtırmak**Kiçik:** Küçük**Kihter:** Daha küçük, daha düşük**Koçak:** Yiğit**Kotan:** Saban**Koylamak:** Kovmak**Kömek:** Yardım**Lap:** Çok**Mehter:** Seyis, at bakıcısı**Nisye:** Veresiye alışveriş**Ötmek:** Geçmek

Rem: Ürmek, korkmak
Sarı: Taraf, semt
Sayak: Benzer, gibi
Sécgi: Seçkin
Surak: Haber, öğrenilen şey
Sümüg: Kemik
Şâgird: Şâkirt, öğrenci
Şil: Sakat, felç
Tapdanmak: Ezmek
Tapmak: Bulmak
Tapşurmak: Tapşırarak, ulaştırmak
Tay: Tohum, habbe
Tike: Lokma, dilim
Üzilmek: Kesilmek
Yalama: Tuz
Yâve: Başiboş
Yığşurılmak: Toplamak
Yırğalanmak: Sallanmak
Yonmak: Yontmak
Yungullaşmak: Hafifleşmek
Zâd: Şey

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Abbas Ağa Gâibzâde (1912). *İki Kardaş*, Tiflis Şirket Matbaası
- Akdoğan, Y. (1999). *Azərbaycan Türkçesindən Türkiyə Türkçesine Büyük Sözlük*. Beşir Yayınevi
- Kanar, M. (2011). *Hafız Divanı*. Ayrıntı Yayınları.
- Komisyon, *Abbas ağa Nazir Qayıbov. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı müntəxəbatı (XIX–XX əsrlər)*. Üç cildə. II cild. Bakı: Nasir, 2002. — səh. 547–588.
- Ünver, İ. (1986). *Mesnevi*, Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Aylık Özel Sayısı II, Cilt 52 Sayı 415, 416, 417
- Yılmaz, O. (2020), *Kafiyə*, Klasik Türk Edebiyatı Temel Bilgiler, 3. Baskı, Kesit Yayınları.
- Qayıbov Rüstəm Nazir, (2020). *Abbas Ağa (Nazir) Qayıbzadə İKİ QARDAŞ*. Qanun Neşriyatı

İnternet Kaynakları

- URL1: Gülistan <https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab3/sh27> (14.04.2023)
- URL2: <https://obastan.com> (12.05.2023)